

УРОЧИЩЕ ТЕРЕМКИ – УНІКАЛЬНИЙ ОСЕРЕДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ В МЕЖАХ НПП «ГОЛОСІЇВСЬКИЙ» (М. КИЇВ)

Олена ПРЯДКО, Вадим ДАЦЮК, Тетяна МЕДИНА, Людмила СОТНИК, Олена АНДРІЄВСЬКА,
Ігор ДАВИДЕНКО

Указується на значення урочища Теремки для охорони біорізноманіття як складової Національного природного парку «Голосіївський» у межах мегаполісу міста Києва. Подається характеристика урочища та зонування у межах національного природного парку «Голосіївський». Охарактеризовано розміщення лісового масиву та особливості рослинного покриву і його відмінність від інших частин Парку. Зауважується про негативний вплив, який нині відбувається у межах урочища Теремки під впливом забудови та рекреантів. Подано перелік видів раритетної компоненти флори із характеристикою місць їх зростання та особливостями у межах урочища. Подано список наявних видів тваринного світу урочища, в тому числі занесених до Червоної книги України. Наведено соціологічну цінність флори та фауни урочища Теремки і вказано на важливість зменшення антропогенного тиску на екосистеми. На прикладі *Lilium martagon* показано, як негативно забудова та рекреанти впливають на рідкісні види із Червоної книги України. Здійснено аналіз флори національного та регіонального рівня охорони, вказано на чисельність популяцій та їх стан. Наголошується про першочергові заходи, щодо зменшення антропогенного впливу та забудови урочища, для збереження цінних екосистем у межах мегаполісу, в тому числі рідкісних видів флори і фауни.

Ключові слова: урочище, рідкісні види, національний парк, охорона, біорізноманіття.

Національний природний парк «Голосіївський», вул. Митрополита Василя Липківського, 35, Київ, 03035, Україна; e-mail: priadko_olena@ukr.net

Прядко О.: <https://orcid.org/0009-0003-8580-1252>

Дацюк В.: <https://orcid.org/0000-0002-4680-6902>

Медина Т.: <https://orcid.org/0009-0000-7775-7018>

Сотник Л.: <https://orcid.org/0009-0009-5203-4433>

Андрієвська О.: <https://orcid.org/0009-0000-7274-6017>

Давиденко І.: <https://orcid.org/0000-0003-2666-4203>

Teremky Tract – a unique area of rare biodiversity conservation within Golosiivskyi NNP (Kyiv)

Pryadko O., Datsyuk V., Medyna T., Sotnyk L., Andrievska O., Davydenko I.

*The importance of the Teremky tract for biodiversity protection as a component of the Holosiivskyi National Nature Park within the metropolitan area of Kyiv is indicated. The characteristics of the tract and its zoning within the Holosiivskyi National Nature Park are given. The location of the forest area, features of the vegetation cover, and their differences from other parts of the Park are described. The negative impact that is currently taking place within the Teremky tract under the influence of development and recreation is noted. A list of species of the rare flora component is presented, with a description of their habitats and features within the tract. The list of available species of fauna of the tract, including those listed in the Red Data Book of Ukraine, is presented. The zoological value of the flora and fauna of the Teremky tract is presented, and the importance of reducing anthropogenic impact on ecosystems is indicated. Using the example of *Lilium martagon* L., it is shown how development and recreation negatively affect rare species from the Red Data Book of Ukraine. The flora of the national and regional level of protection is analyzed, the number of populations and their status are indicated. It is emphasized that priority measures to reduce anthropogenic impact and development of the tract are needed to preserve valuable ecosystems within the metropolis, including rare species of flora and fauna.*

Key words: glade, rare species, national park, protection, biodiversity.

Вступ

Урочище «Теремки» надзвичайно цінний лісовий масив, який знаходиться в центральній частині Національного природного парку «Голосіївський» і розміщується на Київському лесовому плато. Площа земельної ділянки урочища «Теремки», яка входить до території Національного природного парку «Голосіївський» (далі – Парк, НПП «Голосіївський»), становить 90,28 га (Указ Президента України від 27.08.2007 № 794 «Про створення національного природного парку «Голосіївський»» (Рис. 1).

Метою досліджень є розробка та впровадження системи заходів щодо зменшення негативного впливу господарської та рекреаційної діяльності на раритетні компоненти біологічного та ландшафтного різноманіття, а також забезпечення охорони рідкісних видів рослин та тварин в межах урочища Теремки, яке є невід'ємною та унікальною частиною НПП «Голосіївський».

Матеріали та методи досліджень

Під час підготовки написання статті здійснювалися польові дослідження з вивчення рослинного покриву, здійснено геоботанічні дослідження

та зоокомпонент цього середовища відповідно до загальноприйнятих методик та камеральна обробка матеріалів.

Обговорення

Згідно з функціональним зонуванням території Парку (Проект організації території НПП «Голосіївський», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів) у межах урочища «Теремки» виділено такі функціональні зони: заповідну (кв. 3, виділи 9 і 10 – за виключенням 30-метрової смуги вздовж автотраси Київ – Одеса), зону регульованої рекреації (більша частина урочища), також незначну площу займає господарська зона. Зазначені землі включено до території Парку без вилучення у землекористувача, яким на даний час є Інститут еволюційної екології НАН України, а в середині урочища розташована експериментальна база Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України.

Урочище «Теремки» знаходиться серед забудованих територій, його природні комплекси активно використовуються населенням для короткострокового відпочинку, що створює значний негативний вплив на їх стан.

Рис. 1. Картохема урочища «Теремки»

Fig. 1. Map of the «Teremky» tract

На відміну від основної центральної частини території НПП «Голосіївський», яка розміщується на Київському лесовому плато, це урочище являє собою вирівняну плакорну ділянку без ярів і балок. Переважна більшість території урочища зайнята лісовою рослинністю. Ліси тут природні старовікові, представлені дубовими та грабово-дубовими лісами із значною участю *Cerasus avium* Linnaeus Moench та, місцями, *Tilia cordata* Miller. У центральній частині урочища є декілька галявин площею від 0,1 до 1,0 га з лучною рослинністю і поодинокими віковими дубами. Лісова рослинність на цій території за ценотичним складом є досить різноманітною. Вона складається з деревостану, підліску та трав'яного покриву. Її видовий склад залежить від рельєфу та рівня зволоженості. Весною в лісі добре представлені весняні ефемероїди. Перші відомості про унікальність та цінність лісового масиву урочища «Теремки», а також відомості про рідкісні види та угруповання рослин були наведені у II Томі Літопису природи за 2010 рік.

На луках переважають ценози із домінуванням *Festuca pratensis* Hudson. У зниженнях трапляються наявні більш гідрофільні флорокомплекси з *Iris pseudacorus* Linnaeus, а по краях галявин зустрічається *Iris sibirica* Linnaeus.

На території урочища Теремки, за матеріалами власних досліджень та літературних даних, зростає 299 видів вищих судинних рослин, 31 вид мохоподібних (Onyshchenko 2016) та 126 видів лишайників (Khodosovtsev 2023).

Особливу цінність урочища Теремки зумовлює раритетна компонента флори, тут виявлено 7 видів судинних рослин занесених до Червоної книги України (Pro zatverdzhennia perelikiv vydiv roslyn... vid 15.02.2021 №111): *Lilium martagon* L., *Listera ovata* (Linnaeus) R. Br, *Neottia nidus-avis* (Linnaeus) Rich., *Allium ursinum* L., *Iris sibirica* Linnaeus, *Platanthera bifolia* (Linnaeus) Rich), *Epipactis helleborine* (Linnaeus) Crantz).

Доповнюють соціологічну цінність флори види, занесені до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території м. Києва (регіонально рідкісні види): *Convallaria majalis* Linnaeus, *Scilla bifolia* Linnaeus, *Corydalis cava* Linnaeus Schweigger et Korte. (Rishennia ... 2000).

Згідно з оновленим списком регіонально рідкісних рослин (Priadko et al., 2014), для особливої охорони у межах міста Києва, нами пропонуються наступні види: *Dentaria quinquefolia* Bieb., *Pulmonaria angustifolia* Linnaeus, *Primula veris* Linnaeus, *Sanicula europaea* Linnaeus, *Corydalis intermedia* Linnaeus.

Опишемо сучасний стан видів рослин, які занесені до Червоної книги України (Pro zatverdzhennia perelikiv vydiv roslyn... vid 15.02.2021 №111).

Lilium martagon є досить поширеною в урочищі Теремки, зустрічається в основному поодиноким, однак інколи трапляється групами. Найбільша популяція її знаходиться на південному заході урочища, де у перші роки дослідження її налічувалося понад 100 екземплярів, а рослини мали добру життєвість та квітували (Onyshchenko 2010). Це спонукало нас виділити у цій місцевості заповідну зону.

За даними наших моніторингових спостережень за лілією лісовою на цій ділянці, дана популяція на сьогодні є практично знищеною. Причиною цього стала забудова, яка доходить практично впритул до кварталу 3. В цій частині урочища спостерігається надмірне витоптування рослинного покриву, збіднення видового складу флори та фауни. Через популяцію прокладена стежка, тут наявні залишки кострищ, що спричинили втрати біорізноманіття та порушення ґрунтового покриву.

Своєрідну групу серед видів рослин урочища, занесених до Червоної книги України, становлять представники родини Орхідних, які є найбільш чутливими до зміни навколишнього середовища. Найбільші популяції має тут *Listera ovata*. Основні її місцезростання приурочені до дубово-грабових лісів біля великої галявини в центральній частині урочища. У смугі шириною 70-80 метрів та довжиною біля 100 метрів зростають сотні екземплярів *Listera ovata*, які нині мають добру життєвість, квітують та плодоносять. Квіти цієї рослини є невиразними і непомітними, що рятує їх від зривання на букети та сприяє збереженню цього виду. Інша рослина родини Орхідних – *Epipactis helleborine* зростає в західній частині лісового масиву в кварталах 1 і 3. Нами нараховано тут більше 25 екземплярів цього виду.

Доповнюють групу Орхідних, ще два види рослин, а саме *Neottia nidus-avis* та *Platanthera bifolia*. *Neottia nidus-avis* – сапрофітна орхідея, для існування якої необхідна мікориза грибів. За нашими спостереженнями її чисельність в урочищі є незначною. Найбільший локалітет гніздівки звичайної виявлений нами у грабово-дубовому лісі у центральній частині урочища Теремки, кількість рослин в якому становила 10 екземплярів. *Platanthera bifolia* це лісова орхідея, присутність якої в урочищі наводиться за інформацією Київського еколого-культурного центру, нами, на жаль, її місцезростання не підтверджене.

Созологічну цінність урочища Теремки підвищують місцезростання, ще двох видів флори, занесених до Червоної книги України – *Iris sibirica* та *Allium ursinum*. Півники сибірські поодинокі зростають у вологих екотопах між лісом та лучною ділянкою в центрі масиву. У зв'язку із зміною гідрологічного режиму квітання півників сибірських останніми роками не спостерігається. Локалітет цибулі ведмежої знаходиться у лісі біля експериментальної бази Інституту зоології. Це природний грабово-дубовий ліс із домішкою у деревостані старовікових дерев черешні звичайної. Популяція цибулі ведмежої є досить потужною, рослини мають добру життєвість і виявляють тенденцію до поширення на цій ділянці.

Фауна урочища «Теремки» представлена переважно видами, типовими для листяних лісів. Однак тут зустрічається й чимало видів-синантропів, які мешкають на території прилеглих до лісу житлових масивів, а урочище відвідують із метою пошуку кормових об'єктів. Загалом на території урочища за весь період досліджень (Andriievskaya, Tsvelikh, 2017) було відмічено 86 види хребетних тварин, із них земноводних – 4, плазунів – 2, птахів – 59, ссавців – 21.

При цьому було виявлено 70 видів хребетних тварин, що підлягають особливій охороні, з них: 5 видів (*Eptesicus serotinus* Schreber, 1774), *Pipistrellus kuhlii* Kuhl, 1817, *Nyctalus noctula*

Schreber, 1774, *Plecotus auritus* Linnaeus, 1758 та *Myotis daubentonii* Kuhl, 1817 занесені до Червоної книги України (Chervona knyha 2009), 70 видів – до додатків Бернської конвенції, 19 видів – до додатків Боннської конвенції (в тому числі 5 видів мігруючих кажанів до угоди EUROBATS), 4 види – до додатків Вашингтонської конвенції, і ще 2 види занесені до Переліку видів тварин, що підлягають особливій охороні на території м. Києва (Andriievskaya, Tsvelikh 2017; Rishennia Kyivskoi miskoi rady ... 2004).

Висновки

Для забезпечення збереження біорізноманіття, зокрема раритетного, в урочищі Теремки необхідно забезпечити існування непорушеного пологі лісу, збереження старих дерев для утворення мікоризи та специфічних умов зростання рослин, а головне – впорядкувати рекреаційні навантаження.

Таким чином, урочище Теремки має велике екологічне, природоохоронне, наукове та рекреаційне значення. Міська забудова впритул до меж НПП «Голосіївський» та відповідне збільшення рекреаційного навантаження, особливо біля його заповідної зони, призвели до деградації лісових екосистем, зменшення чисельності популяції лілії лісової, яка є найбільшою в НПП «Голосіївський». Подальша забудова призведе до втрати надзвичайно цінного біорізноманіття мегаполісу.

- ANDRIIENKO, T. L., PEREGHYM, M. M. (2012) *Ofitsiini pereliki rehionalno ridkisnykh roslyn administratyvnykh terytorii Ukrainy* (dovidkove vydannia). Alterpres, Kyiv. (in Ukrainian).
- ANDRIIEVSKA, O. L., TSVELYKH, O. M. (2017) Suchasna fauna khrebetnykh tvaryn urochyscha "Teremky" v NPP "Holosiivskiyi". *Proceedings of the International scientific-practical conference, dedicated to 10-years established of the NNP "Holosiivskiyi" "Okhrona, zberezhenia ta vidtvorennia bioriznomanittia v umovakh mehapolisu"*. Kyiv, 7-8 veresnia 2017. Vydavnytsvo "Disa Plus", Kharkiv, S. 173–179. (in Ukrainian).
- CHERVONA KNYHA UKRAYINY. Tvarynni svit (2009) Globalkonsaltnh, Kyiv. (in Ukrainian).
- KHODOSOVTSSEV, O. Ye. (2023) Lyshainyky, likhenofilni ta blyzki do lyshainykyv hryby urochyscha Teremky: dosvid doslidzhennia Natsionalnoho pryrodnoho parku «Holosiivskiyi» pid chas blekautu. *Chornomorskyi botanichnyi zhurnal*, 19(3), 306–323. (in Ukrainian).
- ONYSHCHENKO, V. A. (2010) Vydy z Chervonoi knyhy Ukrainy v urochyschi Teremky (NPP «Holosiivskiyi», m. Kyiv). *Proceedings of the International scientific conference «Roslynni svit u Chervonii knyzi Ukrainy: vprovadzhennia hlobalnoi stratehii zberezhenia*

roslyn», Kyiv, (11–15 zhovt. 2010 r.), S. 288–289. (in Ukrainian).

- ONYSHCHENKO, V. A., PRIADKO, O. I., VIRCHENKO, V. M., ARAP, R. Ya., ORLOV, O. O., DATSIUK, V. V. (2016) *Sudynni roslyny i mokhopodibni natsionalnoho pryrodnoho parku "Holosiivskiyi"*. Alterpres, Kyiv. (in Ukrainian).
- PRIADKO, O. I., PEREGHYM, M. M., ANDRIIENKO, T. L., ONYSHCHENKO, V. A., ARAP, R. Ya. (2014) Onovleni spysok rehionalno ridkisnykh roslyn m. Kyieva ta rol Natsionalnoho pryrodnoho parku «Holosiivskiyi» v yikh okhoroni. *Zapovidna sprava*, 20(1), 38–43. (in Ukrainian).
- Pro zatverdzhennia perelikiv vydiv roslyn ta hrybiv, shcho zanosiat'sia do Chervonoi knyhy Ukrainy (roslynni svit), ta vydiv roslyn ta hrybiv, shcho vykliucheni z Chervonoi knyhy Ukrainy (roslynni svit): Nakaz Ministerstva zakhystu dovkilia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 15.02.2021 №111.
- Pro zatverdzhennia perelikiv vydiv tvaryn, shcho zanosiat'sia do Chervonoi knyhy Ukrainy (tvarynni svit), ta vydiv tvaryn, shcho vykliucheni z Chervonoi knyhy Ukrainy (tvarynni svit) vid 19.01.2021 № 29.
- RISHENNIA vid 23 hrudnia 2004 roku № 879/2289 «Pro zatverdzhennia pereliku vydiv tvaryn, yaki pidliahaiut

osoblyvii okhoroni na terytorii m. Kyiiva» (2004). (in Ukrainian).
RISHENNIA Kyivskoi miskoi rady vid 29.06.2000 № 1219/940 «Pro zatverdzhennia pereliku vydiv

roslyn, yaki pidliahaiut osoblyvii okhoroni na terytorii m. Kyieva» iz zminamy, vnesenymy rishenniam Kyivrady vid 23.12.2004 № 880/2290 (2004). (in Ukrainian).

Дата надходження статті: 18.07.2025

Дата прийняття статті: 28.11.2025

Опубліковано: 17.11.2025